

1999.06.21.

Alapfokú tanfolyam

„Elővenni egy, az 1958-as vérbíróság előtti beszédet 1999-ben és azt mondani: elhatárolódott az '56-os forradalomtól, tehát elérulta Nagy Imrét, csak magában mérhető hülyeséget vagy elvetemültséget jelez!”

A kormányközeli Mahir-lap, a Napi Magyarország a miniszterelnök egyetlen rendszeresen olvasott újságja úgy látta helyesnek, ha június 16-át, Nagy Imre és társai kivégzésének évfordulóját az akkor elítélt Vásárhelyi Miklós gyalázásával köszönti. E nemes szándékhoz Vásárhelyi 1949. februári, a Mindszenty-per idején, az akkori hatalom szellemiségében írt Szabad Nép-beli cikkének részletét, valamint a Nagy Imre-per zárótárgyalásán elmondott beszédét hívja koronatanúnak.

Ha csupán az elsőként említett motívumról lenne szó, amely alapján a máskor is hasonlóan igényes lap felismeri, miért lépett koalícióra 45 évvel később az SZDSZ az MSZP-vel, és leleplezettnek gondolja, hogy „mit rejt valójában számos »ellenálló« múltja”, a szimpla butaság nem érdemelne figyelmet. De az utolsó szó jogán elmondott beszédre hivatkozva alcímében emeli ki: Vásárhelyi Nagy Imre elárulója.

Lehet, hogy elég lenne hivatkozni a Napi Mao számára bizonyára abszolút tekintélynek számító státusférfiúra, Kövér Lászlóra, aki éppen a minap savonarolázta el a parlamentben (MSZP/Koszovó ürügyén): alantas, pitiáner belpolitikai célokért rondítanak bele nemes ügyekbe. Ha valamire, erre a Mao-írásra ezek pontos szavak.

Lehet hivatkozni egy másik, Mahir-körökben nyilván szintén vitathatatlan tekintélyre, magára Orbán miniszterelnökre is. Méltán elhíresült tíz év előtti beszédében az oroszok kivonulásának követelése mellett egyebek közt igen emelkedetten szólt azokról, akik szakítva kommunista múltjukkal, korábbi ideáikkal 1956-ban a nemzet, a szabadság ügyét választották.

Tulajdonképpen elég lenne ennyi, hiszen Vásárhelyi Miklós egy gyenge propagandalap koncepciók írásával szemben nem szorul védelemre. Soha nem tagadta, hogy Nagy Imre első kormányra kerüléséig hithű – mondjuk így – sztálinista volt, írt, mondott, csinált ennek jegyében sok mindent, amihez vagy 45 éve nemcsak egyszerűen nincs köze, de éppen az e múlttal való szakításról szól azóta is az élete.

Az ember ötvenéves kora felett már nem hiszi, hogy a hülyeség gyökere csak a tudatlanság. Nem hiszi, hogy elég a tényeket tisztázni és elapad a bugyutaság forrása. Tudja: a látszólag öncélú gonoszság, hazudozás, rágalmazás mögött olykor paranoiás világmagyarázat, máskor küldetéses hittel társult hatalomimádat áll. Az ilyen rugóra járó emberek, csoportok és szolgálóik nembeli lényegéhez tartozik: számukra nincsenek morális korlátok. Mégis, talán a Napi Mao egynéhány tudatlan bértollnoka kedvéért is érdemes egy alapszintű tanfolyam ismereteit felidézni.

De van más motivációm is. Öcsém az ötvenes évek végén, az általános iskola alsó tagozatában osztálytársa volt Vásárhelyi Miklós legidősebb gyerekének. Tudatlanok voltunk, nemigen állt még össze a világ működési rendje. Semmit nem tudtam Vásárhelyiről, de máig emlékszem valamennyire a hangulatra, a légkörre, ami a börtönben ülő ember lányát körülvette. Ez a már szinte elfelejtett miliő is felidéződik, amikor jön a Napi Mao, benne egy névtelen senki és egy még csak rendesen el sem

olvasott, utolsó szó jogán elmondott beszéd kapcsán hősiezen odavágja 1999-ben: Vásárhelyi 1958-ban elárulta Nagy Imrét, és csak öt évet kapott.

Jócskán sorolhatók azok a korábbi kommunisták, marxisták, akik Magyarországon, Lengyelországban, Csehországban, de más volt szocialista országokban is többet tettek a kommunista rendszer kimúlásáért, mint sok olyan ember, aki – szemben az előbb említettekkel – soha nem hitt a szocialista üdvtanban, de pusztán józan megfontolásból azt látta helyesnek, ha alámerül, terepszínűvé válik. (Kollégám, Szalay-Berzeviczi Gábor mesélte éppen a minap: gyerekkorában a családban két korszakban is tabu volt a rokonságba tartozó Maléter Pál neve: először mert „osztályáruló”, kommunista lett, aztán mert ellenforradalmárként kivégezték.)

Az 1956-os forradalom szellemi előkészítői, a fegyveres és utóvédharcok hősei, a kivégzettek és bebörtönzöttek között igen sokan voltak, akik hittek korábban a Rákosi-féle politikában. Aztán '53 után szembefordultak vele, de '56-ban és azt követően is, nem kevesen még évtizedekig bíztak a jó szocializmus megvalósíthatóságában. Ennek jegyében volt, aki életét is feláldozta, vállalta a börtönt, a Kádár-rendszerrel való kritikai szembenállást és következményeit, az esetleges kollaborálás totális elutasítását is. Érdemes sorolni Nagy Imrét és meggyilkolt társait, az íróper elítélteit, Haraszi Sándort és társait, az egykori munkástanácsok sok vezetőjét, Kardos Lászlót és társait, a katonaperek elítélteit és a többieket? Érdemes újra elmesélni, hogy **Eörsi István**, Devecseri Gábor, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Nagy László és még sok mindenki életműve mennyire nem ítélné meg a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején született versek alapján?

Megszokta már az ember, hogy az elmúlt tíz évben felnőttek nehezen értik: hogyan lehetett a puha Kádár-korszak eszelős bornírtságaival együtt élni, ha egyszer nem volt nyílt terror, miért nem mondták ki az emberek: de hiszen ez hazugság, hülyeség! Azt azonban a szabad világban felnőttek is felfogják, hogy amikor nyílt a terror, akkor extrém követelményekhez kell alkalmazkodni. Az ÁVH-kihallgatás, a politikai per nem az a helyzet, amikor a viselkedés mércéje az igazmondás, az őszinteség lenne. Az ilyen szélsőséges helyzetekben egyetlen kemény etikai határvonal létezik: másoknak, a bajtársaknak nem ártani! Elővenni egy, az 1958-as vérbíróság előtti beszédet 1999-ben és azt mondani: elhatárolódott az '56-os forradalomtól, tehát elárulta Nagy Imrét, csak magában mérhető hülyeséget vagy elvetemültséget jelez!

Persze, vannak hősök, különlegesen bátor emberek, akik a politikai perben is meggyőződésüket hirdetik, nem bíráikra, hanem a történelem ítélőszékére tekintenek akkor is, ha tudják, hogy életüket kockáztatják. Nagy Imre, Gimes Miklós, Maléter Pál és Szilágyi József a Vásárhelyi Miklóst is elítélő perben ilyenek voltak. Mártírok, mert hősi halált haltak. De ettől még gyalázat árulónak nevezni azokat, akik nem váltak hőrosszá, csupán tisztességes emberek maradtak, akik családjukra, szeretteikre gondolva az életet választották. Úgy látták – helyesen –, nem morális vétség, ha a vérbíróság előtt nem azt mondják, amit gondolnak, sőt, a büntetés enyhítéséért látszólag megbánást is tanúsítanak. (Még azok fölött sem lehet az utókornak magabiztosan pálcát törni, akik a fenyegetések, zsarolások kényszerében vagy egyszerűen csak a szabadulás reményében látszólag elfogadták a hatóságokkal való együttműködést, magyarul vállalták, hogy besúgók lesznek. A határvonal itt is az, ténylegesen mit tettek, ártottak-e másoknak.)

Nyilván van, aki biztos ítélettel hierarchiába rendezi a kommunista rendszerben mutatott viselkedésük alapján az embereket. Van például a neveléstudománynak egy

olyan kandidátusa (a Valóság főszerkesztője), ma keresztény konzervatívnak mondja magát, aki elképesztő magabiztossággal vág rendet ez ügyben. Ő a tevőleges ellenzéknél magasabbra helyezi a pusztán a mindennapi megélhetéssel foglalkozókat, igaz, önmagának, a kommunista rendszer ideológiáját a bukásig képviselő pedagógusnak a besorolására nem vállalkozik. Én nem érzem magam hivatottnak arra, hogy – az egészen egyértelmű helyzeteket kivéve – ítéleteket hirdessek, de a magam rangsorában a mártírok után, a hierarchia felsőbb régióiban foglalnak helyet a Vásárhelyi Miklósok, akik szakítani tudtak korábbi tévelygéseikkel, tudatosan kockázatot is vállalva fordultak szembe a rendszerrel, és még szenvedtek is mindezek miatt. Megvallom, többre tartom azokat, akik hittek is a kommunista eszmében, mint azokat, akik nem, de mindent végigcsináltak, amit a rendszer elvárt tőlük. Számomra nem a párttagság a morális vízválasztó, hiszen valóban voltak belülről változtatni akarók és kívülről szolgálók. Nem ítélem meg tehát a mai kormány tagjait pusztán azon az alapon, hogy jelentős részük egykor az MSZMP tagja volt. Ugyanakkor megvetem azokat, akik forradalmár múltat hazudnak maguknak, holott a megtorlások idején Tutsek Gusztáv mellett sertepertéltek, akik még a '80-as években is a Népszabadság pártélet rovatának szerkesztőjeként hirdették az ígét, ma meg a Magyar Demokrata főszerkesztőjeként a Vasárnapi Újságban éppen Vásárhelyinek tartanak morális leckét. Szégyenletesnek tartom a parlamenti komcsizáskor önfeledten tapsikoló volt párttagok és vonalas KISZ-titkárok viselkedését, s egyáltalán azt, ahogy az új undokok a múltat a politika szolgálatába próbálják állítani, önmaguk oldalán elhallgatásokkal, hazugságokkal, a másikon rágalmazással.

Vásárhelyi Miklós számomra ugyanolyan ember az utolsó szó jogán elmondott beszédével, mint nélküle. Sőt, érdemes megjegyezni: ha lenne szeme a Napi Maónak az olvasáshoz, füle a halláshoz, észrevette volna, hogy a Vásárhelyi úgymond árulását felmutatni hivatott 1958-as beszéd nemcsak semmiféle kompromittáló motívumot nem tartalmaz, de – nyilvánvalóan tudatosan – jóval több, mint a szimpla önvédelem. Az ítélet előtt álló vádlott az igen szűk korlátok között is megtalálta a módját, hogy kibeszéljen helyzetéből. Miközben rituálisan elhatárolódott saját ellenséges és káros nézeteitől, elfogadta a helyzetből adódó „műfaji” követelményeket, úgy tette ezt, hogy ki nem ejtette Nagy Imre nevét, csak önmagáról beszélt, vagyis indirekt módon, de félreérthetetlenül elutasította az összeesküvő csoportról szóló, a per alapját képező koncepciót. Ráadásul a mondatok döntő többsége kettős jelentésű ebben a szövegben: az egyik olvasatban egy bűnbánatot tanúsító ember önostorozása, a másikban viszont egy, a korábbi kommunista hitével leszámoló ember üzenete.

Az utolsó szó jogán Vásárhelyi azt mondta: soha nem hitte volna, hogy szocialista társadalomban bíróság elé kerül. Hibákat akart kijavítani, a párt becsületét, tekintélyét, befolyását akarta növelni és ez vált bűnné. A párttól való elidegenedés, a párttal való szembefordulás kellett ahhoz, hogy elhiggye: a maga útját járva tud valamit tenni, és aki a maga útját járja, az csak a bűn útjára kerülhet (mármint az individuumot felszámolni akaró rendszerben). „Tudom – mondta –, eljátszottam a jogomat, hogy magamat kommunistának nevezzem, mert kommunista olyan dolgokat, amiket én tettem, nem tesz.”

Pető Iván

A szerző országgyűlési képviselő (SZDSZ)